

***КОШОВА Надія Миколаївна**
старший викладач кафедри цивільного, господарського
а екологічного права
ДВНЗ «Національний гірничий університет», адвокат*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

На сьогоднішній день в Україні гостр стоять питання, закріплені в ст. 16 Конституції України, а саме – «забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу» [1]. Це – є обов'язком держави.

Минуло 20 років з дня прийняття Основного Закону нашої держави, а ці проблеми не втратили актуальності і потребують вирішення.

Багато було зроблено державою за цей період, але ще більше необхідно зробити. При цьому, заходи, які необхідно провести потребують значних коштів, часу, знань, досвіду і комплексного підходу при вирішенні.

Один із напрямків в такому підході – це вдосконалення системи екологічного права в Україні як інструменту вирішення комплексу екологічних проблем як в Україні, так і з часом на міжнародному рівні при інтеграції України до Європейської спільноти.

Якщо використовувати термін «екологія», якій у 1864 році вперше ввів німецький біолог Геккель, то «вчення про наш спільний дім» передбачає і спільні комплексні дії.

Вважаю, для того щоб Україна стала рівним членом Європейського Союзу, вона по-перше, повинна «навести порядок» в своїй частині загального будинку, виконати вимоги, передбачені Європейським законодавством, а потім багато працювати для поліпшення екологічної ситуації в «нашому спільному домі» - планеті Земля.

Екологічне право в Україні сьогодні – це галузь права, галузь законодавства, галузь науки і навчальна дисципліна.

На даному етапі є фундаментальна нормативно-правова база, є наукові школи, лідери яких дають визначення як самому екологічному праву, так і його системі. Ключова проблема на сьогоднішній день полягає в тому, що між науковцями не існує єдиної точки зору як до визначень основних понять екологічного права, його системи, систематизації екологічного законодавства так і до перспектив їх удосконалення. Це цілком є прийнятним для молоді галузі права, яка сформувалась в другій половині 80-х років, продовжує бурхливо розвиватися і на даний період. Але я вважаю, що не тільки Україна, але і людство в цілому, не має права витратити час на диспути, коли обставини вимагають конкретних дій.

Термін система в перекладі давньо-грецької означає – «сполучення», «ціле», «з'єднання» - множина взаємопов'язаних елементів, що взаємодіє з

середовищем, як єдине ціле і відокремлена від нього. Система – об'єкт завжди продукт системогенезу чи системно-організаційної діяльності людини [2].

Всі доктрини щодо визначення предмету та системи екологічного права України можна поділити на три основні:

1) Ототожнення з правом навколишнього середовища, що включає дві групи правовідносин – раціонального природокористування і природоохоронного права (Шемшученко Ю.С., Кравченко С.М., Гетьман А.П., Дмитренко І.А. та ін.);

2) Інтегрованої супергалузі з галузевою і підгалузевою підсистемами, що спрямована на регулювання ефективного використання природних ресурсів (природоресурсових правовідносин). Забезпечення якості навколишнього природного середовища (середовищеохоронних правовідносин), безпеки для життя і здоров'я довкілля (безпекових антропоохоронних правовідносин), яким адекватні три сфери (блоки) правового регулювання:

а) природоресурсового законодавства;

б) середовищеохоронного законодавства;

в) законодавства про забезпечення екологічної безпеки (Андрейцев В.І., Галюк Г.І., Краснова М.В., Ковальчук Т.Г., Фролов М.О.).

3) концепція комплексної галузі права, яка об'єднує правові норми, що регулюють системні екологічні відносини з метою охорони життя і здоров'я громадян, захисту їх екологічних прав і свобод, раціонального природокористування і забезпечення якості навколишнього природного середовища в інтересах сучасного і майбутніх поколінь (Каракаш І.І.), що за змістом і спрямованістю є досить близькою до другої доктрини [3].

На думку д.ю.н. В.І. Андрейцева (лідер Київської школи, нині очолює правову школу в м. Дніпро на базі ДВНЗ «НГУ») системну основу екологічного права можна представити у вигляді діалектично пов'язаної трирівневої підсистеми природоресурсового законодавства, середовищеохоронного (ландшафтного) законодавства та законодавства про екологічну безпеку, центральним напрямом якого є антропозахистне право спрямоване на захист життя і здоров'я та безпеку людини, як найвищої цінності [4].

Цей же алгоритм у правовому регулюванні чітко простежується у документах, що визначають національну екологічну політику попередніх років та сучасності з часу встановлення державного суверенітету України. А саме: Основні напрями державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Затверджені Постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 року та Основні засади (Стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджені Законом України від 21 грудня 2010 року. Аналіз цих документів дозволяє сказати, що державна екологічна політика розвивається у наступних напрямках - регулювання використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки (5).

Так для Екологічного права України в цілому і його системи, зокрема, на сьогоднішній день характерно: відсутність єдиного підходу до визначення

самого поняття Екологічне права, його місця в системі права України, системи екологічного права та системи екологічного законодавства, місця людини в системі «Навколишнє природне середовище – суспільство – закон», процесуальних норм права в екологічному законодавстві для здійснення конкретних кроків на шляху до реалізації державної екологічної політики та міжнародних норм права.

Щодо перспектив вдосконалення системи екологічного права в Україні

1. Необхідно представникам провідних наукових та освітянських юридичних центрах України (Київ, Харків, Одеса, Львів, Дніпро, Донецьк) та їх лідерам сісти за стіл переговорів і досягти домовленості по всім важливим питанням розвитку екологічного права в Україні на найближчий період. Взяти за основу приклад проведення «круглого столу», організованого проф. В.В. Петровим в 1986 р. у Москві на базі МДУ ім. М.В. Ломоносова, який об'єднав провідних науковців всього СРСР над розробкою єдиної стратегії для вирішення основних питань молодій галузі права. Була сформована правова спільність – екологічне право, як комплексна галузь системи права – природноресурсового та природоохоронного. Розроблений єдиний понятійний апарат, наукові категорії, система, напрями наукових пошуків, згодом – навчальна програма, тощо. Результатом такої співпраці може бути: єдиний підхід до визначення основних понять, модель системи екологічного права (її склад, зв'язки надсистемою – системою національного права та з підсистемами – складовими системи екологічного права, тощо). Тільки об'єднав зусилля науковців та практиків в даній галузі можливо сподіватися на позитивний результат в напрямку реалізації державної екологічної політики та зміни стану навколишнього природного середовища.

2. Формування екологічної та еколого-правової ідеології, масової та індивідуальної психології, підвищення еколого-правової культури громадян та представників органів державної влади та місцевого самоврядування, екологічна освіта.

3. Вдосконалення екологічного законодавства України. Активна розробка науковцями та юристами-практиками законопроектів у складі робочих груп, тимчасових творчих колективів за державним замовленням, підготовка експертних висновків на законопроекти, розроблені суб'єктами законодавчої ініціативи. Працювати над створенням такого права, яке відбиває інтереси суспільства і народу в цілому, не суперечило б законам Природи і перебувало б з ним в гармонійних відносинах.

4. Узгодженість основних напрямків державної та регіональної екологічної політики за умов децентралізації влади

5. Систематизація екологічного законодавства України за відповідною системою екологічного права. Тільки коли не буде розбіжностей між системою права та системою законодавства, можливо говорити про механізм успішної реалізації передбачених кроків та сподіватися на результат. В даному випадку, така узгодженість також зробить можливим інтеграцію нашого екологічного

законодавства до європейського правового поля. Ніхто нас не буде чекати в Європі, поки ми не вирішимо спочатку свої проблеми самостійно у себе.

6. Враховувати при розробці нормативно-правових актів, що Природа живе за своїми законами. Між ними повинна бути досягнута узгодженість – гармонія. Інакше, будь-який акт чи система працювати не буде. Всі зусилля будуть направлятися на подолання наслідків такої дисгармонії.

7. Кодифікація нормативно-правових актів в галузі екології. Прийняття трьох базових законів – Природноресурсового кодексу, Природоохоронного кодексу (Середовищохоронного, Ландшафтного), Закону про екологічну безпеку, а на їх базі Екологічного кодексу до прийняття Кодексу законів про довкілля (навколишнє природне середовище)(6).

8. Узгодження і гармонізація екологічного законодавства України до екологічного законодавства Європейського Союзу.

9. Необхідно дати чітке визначення місця ЛЮДИНИ в системі «Природа- суспільство- закон».

10. Взяти курс на втілення принципів екологічного права, в цілому, і принципу стратегії сталого розвитку, зокрема. За основу взяти міжнародну теорію і практику, а також національне законодавство. Одним із елементів реалізації стратегії сталого розвитку України відповідно до Указу Президента України «Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року за вектором національна безпека є охорона навколишнього природного середовища, що зумовлює необхідність проведення наукових досліджень правового регулювання екологічних, природоресурсних, природоохоронних і антропоохоронних відносин відповідно до норм Конституції України, інших нормативно-правових актів, а також Угоди про асоціацію України з ЄС в частині гармонізації і адаптації екологічного законодавства до законодавства і права Європейського Союзу (7).

11. Реформувати систему органів управління в системі екологічної політики. Повинен відбутися розподіл повноважень та баланс між гілками влади.

12. Створити електронну систему контролю – з боку державних органів влади, органів місцевого самоврядування та зацікавленої громадськості за цільовим використанням коштів в галузі екології.

13. Враховувати, що на процес систематизації мають вплив і такі глобальні фактори як: зміна клімату, опустелювання, затоплення територій, мігрування населення, зникнення деяких видів рослин і тварин, руйнація озонового шару, підвищення рівень радіації, нові відкриття (альтернативне паливо, зберігаючі технології), тощо.

14. Розробити єдину в Україні навчально-методичну програму для підготовки фахівців в галузі екологічного права, схвалену Міністерством освіти України. Це дозволить на якісному рівні, за єдиною системою, на універсальному понятійному апараті, з рівною і достатньою для засвоєння кількістю годин, навчати студентів, які завтра будуть приймати активну участь в реалізації державної екологічної політики, розробці наукових концепцій і в процесі

підготовки фахівців, які в свою чергу будуть працювати на користь майбутніх поколінь.

Комплексна реалізація даних напрямків дала б Україні можливість успішно отримати узгоджену систему екологічного права і законодавства, реалізовувати державну екологічну політику в умовах Євроінтеграції.

Список використаної літератури:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 16.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. — 5-те вид. — К.; Ірпінь : Перун, 2005.
3. Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики: моногр./В.І.Андрейцев.-Д.: Національний гірничий університет, 2011 – С.23-24.
4. Андрейцев В.І. Актуальні проблеми науки екологічного права. Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади: матеріали «круглого столу» (Харків, 4 груд. 2015 р.) / за заг. Ред. А.П. Гетьмана; Нац. Юрид. Ун-т ім. Ярослава Мудрого.- Х.: Право, 2015-С.13.
5. Андрейцев В.І. Екологічне право України: система правового регулювання та її удосконалення в умовах євроінтеграції.//Екологічне право України: система та межі правового регулювання. Матер. Всеукраїнськ. Науково-практ. Круглого столу від 25 вересня 2015 року. м. Дніпропетровськ., Дн., 2015.- НГУ.-С. 5-31
6. Гетьман А.П. Сучасний стан та перспективи розвитку еколого-правової науки в Україні: Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади: матеріали «круглого столу» (Харків, 4 груд. 2015 р.) / за заг. Ред. А.П. Гетьмана; Нац. Юрид. Ун-т ім. Ярослава Мудрого.- Х.: Право, 2015 – 21.
7. Орендарець О.О. Розвиток науки екологічного права. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. КНУ. 2015 р. с. 3